FAGFELLEVRDERT

Bergenseren Albert Henrik Mohn (1918–99) var i en mannsalder Norges fremste utenriksreporter. Han var ekstremt produktiv og skrev flere enn femti bøker, ni av dem om et Midtøsten i rask endring.

Mohns Midtøsten

Are Knudsen er seniorforsker ved Chr. Michelsens Institutt (CMI).

TEKST: Are Knudsen

ALBERT HENRIK MOHN¹ var en av de første norske journalistene som kunne kalle seg profesjonell utenrikskorrespondent.² I tillegg til å være journalist og skjønnlitterær forfatter var han også radioreporter. Journalistyrket lærte Mohn i Norsk Tidend, informasjonsavisa til den norske eksilregjeringa i London, og radiomediet som nyhetsoppleser for de norske BBC-sendingene under den andre verdenskrigen. I de første etterkrigsårene dekket Mohn i rask rekkefølge både Tyskland, Polen, Ungarn og Jerusalem på oppdrag for NRK.³ Etter nye NRK-oppdrag i Kina og Korea gav Mohn seg i kast med Midtøsten, som i tiåret 1950–60 var i sterk endring og dominerte nyhetsbildet.

Som frilanser uten fast jobb måtte Mohn skrive bøker på rekordtid om aktuelle konflikter. I denne artikkelen ser jeg på

hvordan disse bøkene kom til å definere Mohns Midtøsten som en region i krig, krise og konflikt. Mohns mange bøker fra Midtøsten er spesielt interessante fordi de beskriver regionen i tiden før TV, satellittkanaler og internett revolusjonerte medieverdenen og bidro til folkelige revolusjoner. På denne tiden var aviser og bøker de viktigste informasjonskildene, i tillegg til noe radiostoff. Mohn var sentral i alle disse mediene og til en viss grad en stilskaper for det vi dag forbinder med den klassiske utenriksreportasjen. Dette kommer særlig tydelig frem i Mohns reportasjer fra krisen i Libanon i 1958, der norske FN-observatører deltok. Leser man Mohns bøker eller lytter til hans radioreportasjer forstår man bedre hvordan Midtøsten ble formidlet til et norsk publikum på en tid da denne regionen var både mer eksotisk og lengre borte enn et museklikk, en twitter-melding eller en facebook-feed.

Nærbilder

Mohns første bok fra Midtøsten var *Araberne og Palestina* (1949), utgitt ved Chr. Michelsens Institutt for Videnskap og Åndsfrihet.⁴ Mohn hadde besøkt Jerusalem høsten 1948, og gir en nøktern gjennomgang av Palestina-konflikten som førte til den palestinske flyktningkatastrofen og opprettelsen av staten Israel. Denne boken skiller seg klart fra bøkene som senere skulle bli hans varemerke, reisebeskrivelsene med «nærbilder» fra Midtøstens kruttønner. I disse bøkene er han som en moderne krigsreporter (*Krigsreporteren* er for øvrig tittelen på hans memoarbok fra 1990) midt i konfliktene som observatør og i møte med de stridende partene. Mohn var integrert («embedded») med franske styrker i Algerie, britiske styrker i Egypt og

israelske styrker ved fronten i Negev lenge før dette var vanlig praksis blant dagens journalister.⁵ Han besøkte alle landene i Midtøsten, mange av dem flere ganger. På håndtegnede kart med lokal koloritt kan en i bøkene følge Mohns heseblesende ferd fra Marokko i vest til Iran i øst. Dette understreker også at øyenvitneskildringer var helt avgjørende for hans troverdighet som utenriksreporter.

Dette er spesielt tydelig i de tidlige bøkene hans, slik som *Brennpunkter i Midtøsten* (1952) der Mohn er avbildet på bokomslaget med et tradisjonelt arabisk skjerf drapert rundt hodet som en norsk «Lawrence of Arabia».⁶ I andre bøker er

Øyenvitneskildringer var helt
avgjørende for hans troverdighet
som utenriksreporter.

han avbildet i kakiuniform på oppdrag med britiske styrker i Egypt eller norske politistyrker under Suezkrisen. Bildene skal fortelle om en person som er på innsiden av de samfunn og konflikter han studerer, og er sikkert ment å styrke hans troverdighet som observatør og reporter. I de kunstneriske bokomslagene understrekes også den orientalske koloritten, moskeer, minareter og pyramider, men også konflikt, krise og bomber slik som i *Trikolor og månesigd* (1954) og *Nassers nære Orient* (1957).⁷ Denne orientalistiske blandingen av lokal klesdrakt, koloritt og konflikt er tidstypiske trekk ved denne sjangeren og ble brukt for å identifisere regionen for et norsk publikum.⁸

Mohns fortellerstil veksler mellom historiefortelling, intervjuer, sitater, komment-

arer og refleksjoner på en måte som foregriper arbeidsmetodene til neste generasjons journalister. Mohn jobbet intenst med bøkene sine og gjorde alltid grundig research på forhånd, noe en tydelig ser i detaljkunnskapen som øses ut i bøkene hans.⁹ Han kladdet alltid sine bøker og artikler for hånd, basert på sirlige notater fra reiser og intervjuer.¹⁰ I lange perioder kom det en bok i året, i enkelte år to bøker.¹¹ Siden bøkene omhandlet aktuelle konflikter, måtte de publiseres raskt, og fordi Mohn var helt avhengig av inntektene, helst selge godt. Reiselitteratur var populært på denne tiden, og Mohns bøker har mye til felles med samtidige reisebeskrivelser fra Midtøsten, slik regionen ble presentert av den norske globetrotteren Georg Wasmuth Sejersted (1896–1982).¹² Sejersted skrev i perioden 1926–57 en rekke bøker fra Midtøsten slik som *Arabias sorte telt* (1953), også den med tema fra «brennpunkter i Midtøsten».¹³ Selv om Mohns bøker primært er feature og nyhetsreportasje, er det tydelig at han også bruker fortellergrep som er typiske for reisesjangeren når han fletter inn eksotiske sider ved lokal kultur som «harems», «årelating» eller «slanger», eller slik som i dette kapitlet fra boken *Trikolor og månesigd* (1954): «Skorpioner til frokost – slangehoder til kvelds».¹⁴ Denne koplingen mellom «krig og krise» og «kultur og kurios» brukes ofte som identifikasjonsramme i beskrivelser av regioner,¹⁵ og slike fortellergrep er fortsatt vanlige i bøker skrevet av utenriksreportere.¹⁶

Likevel, ikke alle anmeldere var begeistret for Mohns sakprosa. Om boken *Nassers nære Orient* (1957) mente Aftenpostens anmelder at Mohn «gjør litt for mye av episoder [og] har lagt seg til en viss manér å

Albert Henrik Mohn

Reistad & Sønn
Oslo

skrive på, kapitlene begynner i regelen med at månen stod lavt over Tanganiyaka og andre steder».¹⁷ Også i Vi Menns portrettintervju blir Mohn spurt om han ikke iblant er fristet til «å smøre litt tykt på [...] og bli vel sentimental i Deres reportasjer?» Mohn framhever at hans oppgave som reporter var å fokusere på enkeltskjebner, ikke bare «armeer, fly og kanoner».¹⁸ Den sterke vekten på enkeltmennesket og ofrene var viktig som identifikasjon og foregriper dagens personfokuserende medievirkelighet.

Med få unntak ble Mohns bøker svært godt mottatt. For boken *Brennpunkter i Midtøsten* (1952) ble han rost opp i skyene som «vår fremste journalist» som «trosser dødsfare og bringer hjem glofersk viten som får leserens hjerte til å krympe seg».¹⁹ Et enda mer flatterende og til dels heroisk bilde av Mohn finner en i den kulørte ukepressen. I ukebladene *Nå* og *Vi Menns* «hjemme hos»-reportasjer blir Mohn presentert som «storreporter» og avbildet i lek med sønnen, på ski, under bygging av snømann og poserende med «buskmenn», soldater og statsledere eller mens han beundrer et «kvelerslangeskinn fra Afrika».²⁰ På den lille hytta slappet storreporteren av mellom slagene, og det sorgløse familielivet på hytta står i sterk kontrast til arbeidet som reporter i verdens mange «brennpunkter». Arbeidet som krigsreporter var hardt fysisk og psykisk. På hjemmebane holdt Mohn seg i form med vedhugging, snømåking og snøballkasting.²¹

Jobben som utenriksreporter krevde lange reiser på kort varsel. Og Mohn reiste mye, minst en gang per år i perioden 1947–87.²² I 1958 var han syv måneder på rundreise i Midtøsten. Som en anmelder skriver, var det derfor typisk Mohn å være

«midt oppe i det da det braket løs».²³ Reisingen krevde at han måtte forsake familieliv, og i et portrettintervju fra 1959 forteller Mohn at han hadde vært åtte julehelger borte fra familien.²⁴ Og snart kunne han bli kalt ut på nytt. «Der er altfor urolig i Midtøsten, jeg venter når som helst beskjed om å dra dit ned igjen.»²⁵

Krig, konflikt og krise

Det er ikke mye fredelig hverdagsliv i Mohns bøker, og titler som *Brennpunkter i Midtøsten* (1952) og *Tidsbomben Midtøsten* (1971) understreker at handlingen drives fram av konflikt og stormaktspolitikk med dramatiske konsekvenser for vanlige mennesker som Mohn var spesielt opptatt av.²⁶ Mohns *Midtøsten* er en region preget av det som journalister i dag kaller «kstoff»: krig, konflikt, konfrontasjon og krise.²⁷ Han var vitne til den første Palestinakrigen (1947–49), Suezkrisen (1956), Seksdagerskrigen (1967) og kampen for nasjonal selvstendighet i land som Marokko, Algerie og Tunis. Men Mohn var også vitne til den nye utviklingsepoken med voksende industrialisering og starten på oljealderen i Kuwait, Irak og Iran.

Mohn var på tribuneplass da den nye bølgen av arabisk og senere palestinsk nasjonalisme veltet over Midtøsten. I februar 1958 slo Egypt og Syria seg sammen til Den forente arabiske republikk, panarabismens absolutte høydepunkt. Da Nasser kort etter besøkte Damaskus, dro mer enn 60 000 libanesere over grensen til Syria for å hylle ham. Mohn var i Damaskus da Nasser talte til hundretusener av hysteriske tilskuere som hyllet ham som leder av den nye unionen.²⁸ De sterke panarabiske strømningene skremte noen av nabolandene, ikke minst Libanon der

den kristne presidenten Camille Chamoun så på Nasser som en trussel. Som motvekt mot «nasserismen» erklærte Chamoun sin støtte til den såkalte «Eisenhower-doktrinen» som ble vedtatt i den amerikanske kongressen i januar 1957 for å stoppe kommunismens frammarsj. Dette var svært kontroversielt i Libanon der mange, særlig sunniene, ønsket at Libanon skulle slutte seg til den nye unionen. De kristne, med president Chamoun i spissen, var redde for at Libanon ville bli annektert. Kort etter brøt det ut borgerkrig i landet.²⁹

I 1958 var situasjonen i Midtøsten svært urolig.³⁰ Sommeren dette året var Mohn midt i den opphetede borgerkrigen i Libanon. Alarmert av krisen i Libanon vedtok FNs Sikkerhetsråd på forsommeren å sende en observasjonsstyrke til landet med navnet United Nations Observer Group in Lebanon (UNOGIL).³¹ Mandatet for UNOGIL var å verifisere president Chamouns påstander om våpensmugling over grensen fra Syria til opprørene i Libanon. UNOGIL ble ledet av en gruppe på tre menn, der den norske majoren Odd Bull (1907–91) hadde hovedansvaret for de militære observatørene.³² Dette var et av de første norske bidragene til en fredsoperasjon i FN-regi, og av UNOGILs observatørstyrke på 600 mann var 54 nordmenn, de fleste av dem flyvere, flyteknikere og offiserer fra hæren og flyvåpenet.³³ UNOGILs første rapport i juli konkluderte med at det ikke fantes bevis for «massiv våpensmugling». Dette ble for mye for president Chamoun som rasende kritiserte observatørene for å sole seg på stranden og kaste bort tiden på kaféer og nattklubber i stedet for å avsløre infiltrasjonen av våpen, ammunisjon og militser fra Syria.

Som NRKs utenrikskorrespondent ville

Mohn undersøke Chamouns påstander om observatørenes dovenskap.³⁴ Typisk nok går han grundig til verks. Han flyr helikopter med kaptein Andersen, patruljerer i jeep med kaptein Halvorsen, drikker kaffe med opprørshøvdingen Chibli og i Beirut intervjuer han UNOGILs leder Odd Bull og opposisjonslederen Saeed Salam.³⁵ De dramatiske radioreportasjene fra krisen i Libanon ble kringkastet av NRK og lagt merke til hjemme, slik dette Vi Menn-sitatet viser:

Hvem husker ikke reportasjene hans fra Libanon? Han sendte rapportene sine hjem pr. rikstelefon; det kostet for øvrig Kringkastingen tre tusen kroner samtalen, og telegrafbygningen lå midt mellom regjeringshuset og opprørene. En gang var det en hissig ildgivning fra begge sider, og kulene pepret mot sandsekkene som beskyttet huset han sto i. – Kan dere høre skytingen? spurte han plutselig lytterne. Og det skal være visst at vi kunne, det var nok få som misunte ham jobben den kvelden. På hans vei hjem til hotellet etter sendingen suste kulene fremdeles gjennom gatene.³⁶

Ikke bare var jobben som reporter utfordrende, FN-observatørene hadde heller ingen lett oppgave med væpnede militsgrupper, minelegging og beskytning av fly og helikoptre. «Man må ha lov å si at området er vanskelig,» oppsummerer kaptein Halvorsen på post i Bekaadalen.³⁷ Et hovedproblem for UNOGIL var at de den første tiden bare hadde ti observasjonsposter langs den mer enn 300 km lange grensen mot Syria og bare 18 km av denne var kontrollert av Libanon. Veiløs, vanskelig tilgjengelig og kontrollert av opprørere måtte rekognoseringen primært gjøres med fly, men observasjonene kunne ikke verifiseres på bakken. I ettertid la Odd Bulls indiske kol-

lega, Rajeshwar Dayal, skylden på observatørenes manglende erfaring med «terreng, folk og kultur» som gjorde at de ikke oppdaget nattlige karavaner av esler og biler som krysset grensen fullastet med våpen.³⁸ Likevel, ingen av de i alt fem UNOGIL-rapportene støttet Chamoun-regjeringens påstand om massiv våpensmugling.

I mellomtiden økte krisen i Libanon, og Chamoun tryglet USA om hjelp til å redde regjeringen, ellers var han en «død mann». Trusselen om et kupp i Libanon gjorde at

*Mohn var overbevist om at landene
som ikke hadde fått selvstendighet
måtte frigjøres så raskt som mulig.*

USA allerede dagen etter iverksatte «Operation Blue Bat».³⁹ Tidlig om morgenen den 15. juli gikk 4000 US Marines i land på sandstrendene sør for Beirut. Ikke et eneste skudd ble løsnet mot landgangstroppene. Ikke så overraskende kanskje når lederen for operasjon, admiral Holloway, hadde kommandoen over 35 000 soldater og sytti skip fra den 6. flåte med hangarskipet USS Saratoga i spissen. På tross av den amerikanske intervensjonen hadde ikke Chamoun lenger politisk støtte fra USA og var tvunget til ikke å søke gjenvalg.

Mohn var på pletten med sin «magnetofon» under den dramatiske avstemmingen i parlamentet der hærsjefen, general Fouad Shehab, med knapt flertall ble valgt til landets nye president og fanget inn både tumulter, salutter og klappsalver.⁴⁰ Men krisen fortsatte ennå mange uker med nye politiske drap, streiker og kidnappinger.

Først i slutten av oktober ble konflikten endelig avblåst med slagordet «ingen vinnere, ingen tapere». Da hadde opprøret krevd nærmere 3000 menneskeliv. Den 10. desember avsluttet UNOGIL sitt oppdrag og de siste observatørene forlot landet. UNOGIL-operasjonen ble av mange framstilt som en suksess. Sannheten var heller, som Mohn sier, at bare «det faktum at infiltrasjon ikke var den avgjørende faktor reddet UNOGILs ledelse fra en skandale.»⁴¹

Radioreportasjene fra Libanon skulle bli Mohns siste for NRK på lang tid. I 1959 brøt NRK samarbeidet med Mohn etter uenighet om hans reportasjer fra Sovjetunionen, en reise Mohn selv hadde tatt initiativet til.⁴² Sovjets ambassade i Oslo klaget på reportasjene og fikk støtte fra daværende NRK-sjef Kåre Fostervoll. Saken endte til slutt i Stortinget og ble en stor personlig og økonomisk belastning for Mohn.⁴³ Det skulle gå tretti år før Mohn igjen var i tilbake i Libanon på oppdrag for NRK. I programmet «Døende Beirut» beskrev Mohn de enorme skadene den snart femten år lange borgerkrigen hadde påført byen og konfliktene som hadde forvandlet Midtøstens Paris til en slagmark.⁴⁴

Arabisk frigjøring

Etter bruddet med NRK ble bøkene og avisartiklene hans viktigste inntektskilde. Det er framveksten av det nye, «postkoloniale» Midtøsten som Mohn dokumenter i sine bøker. Han var overbevist om at landene som ikke hadde fått sin selvstendighet måtte frigjøres så raskt som mulig. Brutaliteten i det britiske og franske vanstyret avsløres gjennom nærgående portretter av den blodtørstige franske generalen Massu i Algerie, den upopulære lederen for Den arabiske legion i Jordan, Sir John Bagot

Glubb, og den hevngjerrige generalguvernøren på Kypros, Sir John Harding. På Kypros var det en dyp politisk krise mellom greske nasjonalister som ønsket sammenslåing med Hellas (*enosis*) og tyrkisk-kyprioter som fryktet en slik sammenslåing. Siden 1955 hadde de greske nasjonalistene (EOKA) kjempet mot det britiske herredømmet og for sammenslåing med Hellas. De angrep soldater, politi og militære installasjoner der mer enn 100 britiske soldater og gresk-kypriotiske «kollaboratører» ble drept. Mohn intervjuet Harding i guvernørboligen. Han avfeide alle påstander om at britiske soldater torturerte fanger. «EOKA,» sier Harding, «er en bande som terroriserer befolkningen.»⁴⁵ I beste agentstil ble Mohn kort etter ført til et møte på hemmelig sted med en maskert leder av EOKA.⁴⁶ Mannen med den brune gummi-masken forsikret Mohn om at EOKA ikke var en samling banditter men «en massebevegelse». Mohn var ikke overbevist, og for balansens skyld møtte han både den tyrkisk-kypriotiske lederen Kuchkuk og erkebiskop Makarios som i 1960 ble president for den selvstendige republikken Kypros.

Mohn møtte også mange av de nye statsledere slik som Israels Ben Gurion, Jordans kong Hussein og Tunis' president Bourguiba og, ikke minst, Midtøstens superstjerne, Egypts president Gamal Abdel Nasser. Nasser tok makten ved statskupp i 1952, ble president i 1956 og nasjonaliserte Suezkanalen kort etter og ble en folkelig frigjøringshelt i hele den arabiske verden. Etter mange forgjeves forsøk fikk Mohn til slutt møte Nasser i Kairo. Nasser inviterte de utenlandske journalistene til en storstilt militærparade og var i strålende humør. Mohn lot seg imponere av Nasser som

avfeide alle kritiske spørsmål og i stedet doserte de frammøtte journalistene om sin oppvekst, militære karriere og politiske agenda.⁴⁷ I en NRK-reportasje fra 1989, ser Mohn tilbake på møtet med Nasser og konkluderer med at Nasser gjorde Egypt til «midtpunktet i den arabiske frigjøringsprosessen.»⁴⁸ Den panarabiske nasjonalismen var likevel ikke sterk nok til å forene araberstatene, og i 1961 kollapset Den forente arabiske republikk. Limet i den arabiske nasjonalismen er ikke felles interesser, sier Mohn, men «den felles trusselen mot araberne fra Israel som et fremmedlegeme i regionen.»⁴⁹

Terrorister?

I Mohns bøker fra slutten av 1960-tallet står nettopp Israel i fokus. I *Israel og araberne* (1968) beskriver han Seksdagerskrigen i 1967, der Israel vinner en knusende seier og tar kontroll over Vestbredden, Golanhøydene og Sinai-halvøya. Her er alle dagens elementer i Palestina-konflikten på plass: Øst-Jerusalem «israeliseres», palestinerne interneres og på den okkuperte Vestbredden begynner Israel byggingen av de ulovlige bosettingene på palestinsk jord.⁵⁰ I Sheikh Jarrah, et nabolag i Jerusalem der det i dag er sterk konflikt om israelsk nybygging, beskriver Mohn byggingen av Ramat Eshkol, den første av de ulovlige bosettingene på konfiskert, arabisk jord.

Konsekvensene av det arabiske nederlaget i seksdagerskrigen blir analysert i den neste boken, *Tidsbomben Midtøsten* (1971). Her beskrives framveksten av den militante palestinske nasjonalismen med Yassir Arafat og hans frigjøringsbevegelse, Al-Fatah, i sentrum. I Jordan intervjuer han George Habash, grunnleggeren av Folke-

fronten for Frigjøring av Palestina (PFLP). PFLPs taktikk var spektakulære flykapringer, helst gjennomført samtidig flere steder i verden.⁵¹ I 1970 ble tre fly kapret samtidig: en Boeing 707 fra El Al, en Pan Am jumbojet og en DC-8 som tilhørte Swissair. To dramatiske flykapringer hadde gjort Leila Khaled verdenskjent som et palestinsk motstandsikon. Mohn intervjuet «verdens vakreste flykaprer» i Beirut. Dette var et journalistisk kupp, og i *Tidsbomben Midtøsten* beretter han om dramaet i «25 000 fots høyde» da Khaleds gruppe kapret en Boeing 707 i rute fra Roma til Aten.⁵² Khaled hadde fått grundig opplæring på denne flytypen, og etter innkjøp av en bredbremmet hatt kapret hun og hennes medsammensvorne TWA flight 840 kort etter avgang fra Roma, fløy noen runder over Tel Aviv før de ble avskåret av israelske jagerfly og landet til slutt i Damaskus der passasjerene blir satt fri og flyet sprengt i filler. Et intervju med Khaled ville vært både innbringende og sensasjonelt, men Mohn skrev ingenting om møtet. Først tyve år senere avslørte Mohn hvorfor han ikke laget et portrettintervju av «hunndjevelen Leila Khaled» slik hans oppdragivere ønsket. Møtet med Khaled hadde rokket ved Mohns forestillinger om «terrorister». Han valgte derfor ikke å skrive noe om møtet med henne «av feighet», som han selv karakteriserte det.⁵³ Først mange år senere kunne Mohn gjøre opp status. Khaled var verken heltinne eller hunndjevel, men en «skadeskutt, idealistisk terrorist».⁵⁴

Konklusjon: Sannhetens erkjennelse?

Hva var Mohns drivkraft? I sine memoarbøker *Vår utsendte medarbeider* (1988) og *Krigsreporteren* (1990) er Mohn nådeløst selvransakende.⁵⁵ I tillegg til «nysgjerrig-

het» legger han vekt på «higen etter penger og berømmelse» som drivkrefter for sitt arbeid. Ikke nok med det, «[jeg] nøt forsidebilder av meg selv. De pirret forfølgelsen min, og det var også tydelig at de stimulerte salget av bøkene mine.»⁵⁶ Men Mohn ble ikke rik av sin virksomhet. Gyldendals honorar for *Arabiske korsveier* (1959) var 1500 kroner pluss royalties fra salget.⁵⁷

*Mohns bøker bekrefter den store
«rammefortellingen» om Midtøsten
som de evige konflikters region.*

Som journalist ville Mohn formidle sannheten om vanlige mennesker knust under store konflikter. «Hva er det først og fremst De vil med Deres bøker?» spurte ukebladet *Nå* i 1959. «Å gi mine lesere og tilhørere et sant bilde av det jeg ser og opplever uten hensyn til noen part,» svarte Mohn. Dette utsagnet understreker at Mohn kunne være ensporet i sin jakt på sannhet,⁵⁸ og hans kompromissløse sannhetsideal var kanskje en av grunnene til bruddet med NRK i 1959. Dermed mistet Mohn en svært viktig inntektskilde og ble i enda større grad avhengig av sine bøker og artikler.

Albert Henrik Mohn var stilistisk og reportasjemessig skoledannende, og man kan finne igjen hans vinklinger og arbeidsmetoder hos nåtidens norske avis- og radiojournalister. Mohn dekket de store endringene i Midtøsten; urbanisering, industrialisering, frigjøring fra det brutale britiske og franske overherredømmet, og ikke minst Palestina-konflikten, som han dekket fra 1948 og fram til slutten av syttitallet med starten på den moderne «terrorismen». Allerede i den første boken fra 1948 er

Mohns framstilling av Palestina-konflikten mer nøytral og upartisk enn datidens ensidige omfavning av den nye staten Israel.⁵⁹ Også i et lengre tidsperspektiv er Mohns analyse av Palestina-konflikten mer kritisk utforskende enn det som var vanlig i norske avisredaksjoner.⁶⁰ Samtidig er det klart at Mohns bøker bekrefter den store «rammefortellingen» om Midtøsten som de evige konflikters region.⁶¹ På dette området faller Mohns Midtøsten sammen med hovedtendensen i den norske nyhetsdekkingen av denne regionen.

Kan man ha utbytte av å lese Mohns bøker i dag? Ja, bøkene er fortsatt interessante tidsbilder, selv om de først og fremst var skrevet for å bringe det anmelderne kalte «glofersk viten» fra verdens kruttønner til det lesende norske folk på en tid da bøker, aviser og radio var viktige nyhetskanaler. På 1950 og 60-tallet var det ikke så mange stemmer i eteren. Mohn var nærmest enerådende på denne regionen i norsk offentlighet som skribent, forfatter og radiojournalist. I et historisk perspektiv er det interessant at Midtøsten også på 1950-tallet først og fremst ble presentert som en region i krise, slik også analysen av den generelle mediedekking av regionen viser.⁶² Flere av de konfliktenes Mohn beskriver er like uløste i dag som de var på 1950-tallet, ikke minst Palestina-konflikten som er enda mer uløselig nå enn tidligere. Heller ikke Kypros-spørsmålet er løst, selv om øya i dag er en turistmagnet. I Libanon er det på nytt en dyp politisk krise, og i flere av landene i Midtøsten er en ny folkelig revolusjon på gang, kanskje enda mer omfattende enn da panarabismen og opprøret mot europeisk overherredømme satte regionen på hodet. Mohns Midtøsten er derfor er interessant og tidstypisk doku-

ment om de store konfliktenes i Midtøsten, som ikke bare forklarer hvordan de oppstod men også hvorfor de fortsatt er uløste.

• f •

- 1 Jeg vil takke Leif Thingsrud (Riksarkivet), Karl Erik Andersen (Nasjonalbiblioteket) og Marit Haugland (Bergen Byarkiv) for hjelp med å finne fram historisk kildemateriale. Takk også til Kirsten Alsaker Kjerland for utfyllende informasjon om Mohn og materialet ved Bergen Byarkiv. En spesiell takk til Babylons to fagfeller for nyttige kommentarer og innspill. Forfatteren står selv ansvarlig for eventuelle feil og mangler.
- 2 Kjerland, Kirsten Alsaker: «Verdensborger og fanastril: Albert Henrik Mohn og hans etterlatte papirer», Bergen: Bergensposten, <http://www.arkivverket.no/webfelles/sab/bp2004a/5.pdf>, 2004, s. 10.
- 3 Mohn, Albert Henrik: *Vår utsendte medarbeider. Erindringer*. Bergen: J. W. Eide, 1988.
- 4 Mohn, Albert Henrik: *Araberne og Palestina*. Bergen: Chr. Michelsens Institutt i kommisjon med John Griegs Forlag, Tidens Ekko, No. 5, 1949.
- 5 Eide, Elisabeth og Simonsen, Anne Hege: *Dekke verden! Lærebok i utenriksjournalistikk*. Kristiansand: IJ-forlaget, 2009, s. 76-77.
- 6 Mohn, Albert Henrik: *Brennpunkter i Midt-Østen*. Oslo: Gyldendal, 1952.
- 7 Mohn, Albert Henrik: *Trikolor og månesigd. Marokko, Algerie, Tunis*. Oslo: Gyldendal, 1954; Mohn, Albert Henrik: *Nassers nære orient*. Oslo: Gyldendal, 1957.
- 8 Eide, Elisabeth og Simonsen, Anne Hege: *Verden skapes hjemmefra. Pressedekningen av den ikke-vestlige verden 1902-2002*. Oslo: Unipub, 2008, s. 164.
- 9 Kjerland: «Verdensborger og fanastril».
- 10 Store deler av Mohns privatarkiv er gått tapt og bare en liten del deponert i Bergen Byarkiv. Kjerland: «Verdensborger og fanastril».
- 11 Kjerland: «Verdensborger og fanastril», s. 1.
- 12 Baardseth, Helge: «Georg Wasmuth Sejersted – en benådet reiseskildrer», *Vagabond* 5, 2009.
- 13 Sejersted, Georg Wasmuth: *Arabias sorte telt*. Oslo: Dreyer, 1953.
- 14 Mohn: *Trikolor og månesigd*, s. 58.
- 15 Eide og Simonsen: *Verden skapes hjemmefra*, s. 108.
- 16 MacFarquhar, Neil: *The Media Relations Department of Hizbollah Wishes You a Happy Birthday: Unexpected Encounters in the Changing Middle East*. New York: PublicAffairs, 2009.
- 17 Bergen Byarkiv, BBA/A-2933 Xd (omtaler av bøker), bokanmeldelse av T. Balsrud, Aftenposten.

- 18 Vi Menn: «Storreporter mellom slagene: Fra ørkenkrig til snøballkamp», Bergen: Bergen Byarkiv, BBA/A-2933 H1, Vi Menn, nr. 11, 11. mars, 1959.
- 19 Utdrag av bokanmeldelser i Dagbladet, Nidaros og Sunnmørsposten sitert på omslaget til *Trikolor og månesigd.* Gyldendal, 1954.
- 20 Vi Menn: «Storreporter mellom slagene»; Nå: «Storreporter i liten hytte», Bergen Byarkiv, BBA/A-2933 H1, Nå, nr. 13, 31. mars, 1956.
- 21 Vi Menn: «Storreporter mellom slagene».
- 22 Kjerland: «Verdensborger og fanastril».
- 23 Bergen Byarkiv, BBA/A-2933 Xd, Omtaler av bøker, Markus Markusson, Aftenposten.
- 24 Vi Menn: «Storreporter mellom slagene».
- 25 Ibid.
- 26 Mohn: *Brennpunkter i Midt-Østen*; Mohn, *Tidsbomben Midt-Østen. Nærbilde av palestinerne*, Oslo: Gyldendal, 1971.
- 27 Eide og Simonsen: *Verden skapes hjemmefra*, s. 50.
- 28 Mohn: *Arabiske korsveier*, s. 226.
- 29 Krisen i 1958 er beskrevet i flere bøker, og framstillingen her bygger på Gendzier, Irene L.: *Notes from the Minefield: United States Intervention in Lebanon and the Middle East, 1945-1958*. New York: Columbia University Press, 1997; Attie, Caroline: *Struggle in the Levant: Lebanon in the 1950s*. London: I.B. Tauris, 2003; Kanaan, Claude Boueiz: *Lebanon 1860-1960: A Century of Myth and Politics*. London: Saqi Books, 2005.
- 30 Owen, Roger and Wm. Roger Louis: *A Revolutionary Year: the Middle East in 1958*. London: I.B.Tauris, 2002.
- 31 Marki, Petter: *De forente nasjoners fredsbevarende observatøroperasjoner. Med norske offiserer i fredsoppdrag*. Oslo: Forsvarets kompetansesenter for internasjonal virksomhet, 2003, s. 127-138.
- 32 Bull, Odd, *På post i Midt-Østen: I FNs fredsbevarende tjeneste*. Oslo: Gyldendal, 1973.
- 33 Riksarkivet, FN-befalets Landsforening: Midlertidig liste over offiserer som har tjenestegjort som observatører ved UNOGIL, 12. juni-10. desember 1958. Oslo: Forsvarets krigshistoriske avdeling, serie Ed, eske 152, XII-6508 FN-aksjonen i Libanon, 1959.
- 34 Mohn: *Arabiske korsveier*, s. 204-06.
- 35 Mohn: *Nyhetsreportasjer fra Beirut*. Mo i Rana: NRK, 24/7, 25/7, 26/7, 28/7, 31/7, 1958. Audiomaterialet deponert i Nasjonalbiblioteket, (Ordre-L-0740), 1958.
- 36 Vi Menn: «Storreporter mellom slagene».
- 37 Intervju med kaptein Erik Halvorsen (UNOGIL) i Mohn: *Nyhetsreportasjer fra Beirut*.
- 38 Hughes, Ann, «'Impartiality' and the UN Observation Group in Lebanon, 1958». *International Peacekeeping* 9, no. 4, 2002, s. 16.
- 39 Gendzier: *Notes from the Minefield*, s. 304 ff.
- 40 Mohn: *Nyhetsreportasjer fra Beirut*.
- 41 Mohn: *Arabiske korsveier*, s. 206.
- 42 Vi Menn: «Storreporter mellom slagene», s. 24.
- 43 Kjerland, Kirsten Alsaker, «Med pennen og stemmen som våpen. Albert Henrik Mohn (1918-1999) og A-2933 ved Bergen Byarkiv». Bergen: Bergen Byarkiv, Notat, http://www.oppslagsverket.no/byarkiv/hent_fil.jsp?file_type=vedlegg¬at_id=1210 online, s. 9.
- 44 Mohn: *Tilbakeblikk: Døende Beirut*. Mo i Rana: NRK, 29/08/89. Audiomaterialet deponert i Nasjonalbiblioteket, (Ordre-L-0740), 1989.
- 45 Mohn: *Nassers nære orient*, s. 118.
- 46 Mohn: *Nassers nære orient*, s. 126-129.
- 47 Mohn: *Nassers nære orient*, s. 33.
- 48 Mohn: *Arabisk frigjøring*. Oslo: NRK, sendt på NRK Gull, 07/02/2011, 1989.
- 49 Ibid.
- 50 Mohn: *Israel og araberne* (Oslo: Gyldendal, 1968).
- 51 Mohn: *Tidsbomben Midt-Østen*, s. 75.
- 52 Mohn: *Tidsbomben Midt-Østen*, s. 65.
- 53 Mohn: *Krigsreporteren*. Oslo: Cappelen, 1990, s. 213.
- 54 Mohn: *Storviltjakt og menneskeslakt*. Oslo: Cappelen, 1992, s. 125-32.
- 55 Mohn: *Vår utsendte medarbeider*; Mohn: *Krigsreporteren*.
- 56 Mohn: *Vår utsendte medarbeider*, s. 377.
- 57 Bergen Byarkiv, BBA/A-2933 Xc, «Reklame og royalties». Gyldendal forlagskontrakt, *Arabiske korsveier*, 26/09/59.
- 58 Kjerland: «Verdensborger og fanastril», s. 9.
- 59 Eide og Simonsen: *Verden skapes hjemmefra*, s. 166.
- 60 Eide og Simonsen: *Verden skapes hjemmefra*, s. 168ff.
- 61 Eide og Simonsen: *Verden skapes hjemmefra*, s. 257.
- 62 Eide og Simonsen: *Verden skapes hjemmefra*, s. 18.